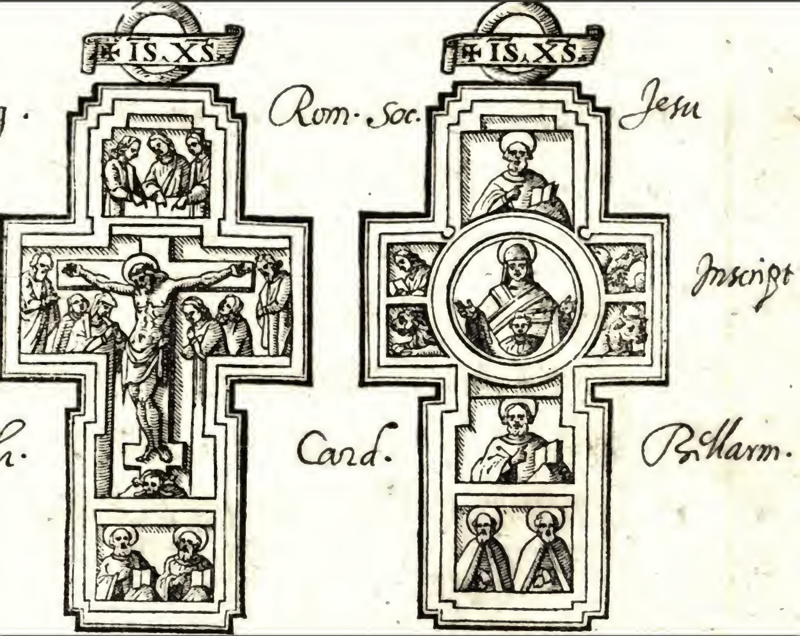

De particula ex pretioso et viuifico ligno sacratissimae ...

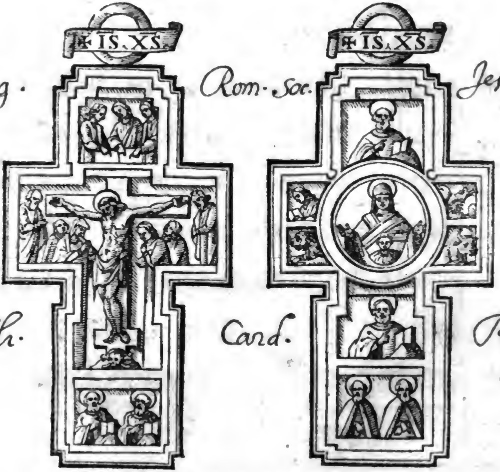
Angelo Rocca

Angelus Rocca de ligno crucis.

DE · PARTICVLA
EX. PRETIOSO. ET. VIVIFICO. LIGNO
SACRATISSIMÆ. CRVCIS
SALVATORIS · IESV · CHRISTI
DESVMPTA
SACRIS. IMAGINIBVS. ET. ELOGIIS
eodem Ligno incisis insignita,

Et in Apostolico Sacrario asseruata
Commentarius,

A F. Angelo Rocca Camerte, Augustiniano, Episc. Tagastensi, & Apostolici Sacrarij Præfecto conscriptus.

ROMAE
Apud Guillelmum Facciottum MDC.IX.

Superiorum Permissu.

SANCTISSIMO . PATRI
ET . D.N.

PAVLO · QVINTO
PONT· MAX·

PARTICVLAM Ligni ſacratiſsimæ Crucis (Bme. Pater) ſacris Imaginibus, & Elogiis inſignitam, & in Apoſtolico Sacrario aſſeruatam , Commentario illuſtrandam , typiſque promulgandam curaui pluribus ſanè de cauſis in eo enarratis, præſertim verò propter Crucifixionis Dominicæ Imaginem,

quattuor clauis tamquam propriam, & veram in eodem Ligno repræsentatam. Id quod tam Picturis, ac Musiuis, Sculpturisq. antiquissimis, quàm Scriptorùm antiquorum, & recentiorũ sententiis, & rationibus ipsis cõprobatur. Ego itaque Commentarium à me conscriptum, ac typis mandatum, ad Sanctitatis Tuæ pedes humillimè prouolutus, Beatitudini tuæ offero; immo, vt stellionatus crimen effugiã, reddo, & iure quidem. Is enim

B. Briss. de verb. sign. lib. 17.

(qua-

(qualiſcumque ſit) Tui Nominis Maieſtati omnino debetur ; quippe qui, intra domeſticos Beatitudinis Tuæ parietes elucubratus, inſignem Sacratiſsimæ Crucis Particulam in Apoſtolico Sacrario aſſeruatam comprehendit. Accipe igitur (Beatiſsime Pater) hanc qualemcumque Elucubrationem è pauperculo ingenii mei ſcrinio deprompţam : magis enim propenſa offerentis voluntas, quàm rei oblatæ pretiũ (quod ad meam pertinet in-

du-

duſtriam) perpendi debet iuxta luculentiſsimum Exemplum pauperculæ illius Euangelicæ, viduæ, quæ vno tantum quadrante, nummulo ſcilicet æneo, ampla Diuitum dona longè ſuperaſſe Christi Domini voce cõmemoratur. Ego autem Deum omnium bonorum Fonté vberrimum, & benigniſsimum Largitorem ſuppliciter oro, & orabo ſemper, vt ad vniuerſæ Eccleſiæ Sanctæ Dignitatem tuendam, & exornandam Te incolumem, ac fe-

Marc. 12. Luc. 21.

licem

licem reddat, diuq. conſeruet. Romæ in Apoſtolico Sacrario Die XXV. Martii, Annunciationi Deiparæ Mariæ ſemper Virginis conſecrato. M.DC.IX.

Sanctitatis tuæ

Humillimus ſeruus, eidemque deuinctiſſimus

Fr. Angelus Rocca Camers, Epiſcopus Tagaſtenſis, & Apoſtolici Sacrarij Præfectus.

Imprimatur, ſi videbitur R. P. M. Sac. Pal. Apoſt.
Cæſar Fidelis Viceſg.

Ego Raphael Epiſcopus Zacynthi, & Cephalleniæ, perlegi opuſculum de Particula S. Crucis Reuerendiſſ. Epiſcopi Tagaſtenſis, nihilq. in eo inueni diſſentiens à Fide Catholica, & bonis moribus contrarium, exiſtimoque vtiliter edi poſſe, ita iubente Reuerendiſſimo P. M. Sacri Palatii Apoſtolici.

Imprimatur.

Fr. Ludouicus Yſtella Magiſter Sac. Palatij Apoſt.

Auctores in Commentario citati.

A

S. P. AVGVSTINVS, Doctor Ecclesiæ.
Ado Viennensis Archiepiscopus, & Chronista.
Aeneas Siluius
Albo Flotiacensis, Abbas Benedictinus
Alphonsus Palæotus Archiepiscopus Bononiensis
Alphonsus Tostatus.
Alphonsus Ciacconius
Anastasius Bibliothecarius

B

S. BAsilius Magnus
Bartholomeus, vel Baptista Platina
Bartholomæus Medina
Bartholomæus Riccius Fidardensis
Beda Venerabilis, Monachus Benedictinus
S. Bernardus
S. Brigitta Vidua
B. Brissonius Iurisconsultus

C

S. CYprianus Episcopus & Martyr
Cesar Baronius S.R.E. Cardinalis
Consaluus Durantus Episcopus Feltrensis
Cornelius Iansenius
Cyrillus Slauorum Episcopus

E

EVcherius Episcopus Lugdunẽsis
Eusebius Cæsariensis
Eutropius Monachus

F

FLauius Iosephus Iudæus
Franciscus Toletus S. R. E. Cardinalis

G

GLossa ordinaria, & interlinearis
S. Gregorius Magnus, Doctor Ecclesię
S. Gregorius Nazianzenus
S. Gregorius Nyssenus
S. Gregorius Thaumaturgus
Gregorius Turonensis
Guillelmus Lindanus

H

S. HIeronymus Doctor Ecclesiæ

I

S. IOannes Chrysostomus
Ioannes Papa huius nominis VIII
Innocentius Papa huius nominis III
Ioannes Diaconus
Ioannes Zonaras
Ioannes Tritthemius, Abbas Ordinis S. Benedicti
Ioannes Cantacuzenus
Ioannes Iustus Lanspergius
Ioannes Genuensis
Iacobus Gretserus
Isidorus Episcopus Hispalensis
Iustus Lipsius

K

KArolus Sigonius

L

S. LEo Papa, huius nominis primus
Lentuli Epistola
Luitprandus Ticinensis Diaconus

M

MArcus Tullius Cicero
Marius Nizolius
Matthias Michouiensis

N

NIcephorus Callixtus
Nicolaus Lyranus
Nonnus Poeta Panopolitanus

O

ONuphrius Panuinius

P

PApias Natione Lombardus
Paulus Manutius
Pomponius Mela

R

RVfinus Presbyter Aquileiensis
Rupertus Tuitiensis

S

SIgebertus Gemblacensis, Monachus Benedictinus
Sigismundus Liber, Historicus.
Sophronius scriptor Græcus.

T

THeodoretus Episcopus Cyri
Testamentum vetus, & nouum

V

VAsæus Historicus
Vniuersitas Complutensis
Viuardus Monachus

DE · PARTICVLA
EX· PRETIOSO· ET· VIVIFICO. LIGNO
SACRATISSIMÆ . CRVCIS
SALVATORIS· IESV· CHRISTI
DESVMPTA

SACRIS . IMAGINIBVS & Elogijs eodem Ligno incisis insignita,

Et in Apostolico Sacrario asseruata Commentarius,

A Fratre Angelo Rocca Camerte, Augustiniano, Episcopo Tagastensi, & Apostolici Sacrarij Præfecto Conscriptus.

DE Particula ex pretioso, & viuifico Ligno sacratissimae Crucis Saluatoris nostri Iesu Christi desumpta nos verba facturi, de ipsius primum Particulæ antiquitate, atque inuentione loquemur, luculentissimis in hanc rem testimonijs adhibitis, & in medium allatis; Res propositæ declarandę.

Deinde cuiusnam Arboris fuerit Lignum sanctissimæ Crucis, opiniones diuersorum Scri-

ptorum, rationibus eorundem recitatis, ostendemus.

Tertio Imagines, & litteras in eadem Ligni Particula incisas declarabimus;

Quarto denique Crucifixionem Dominicam quattuor clauis tamquā propriam, ac verā demonstrabimus fuisse repraesentatam in hac Ligni Particula, quam prae manibus habemus.

CAPVT I.

De Particulæ sanctissimæ Crucis antiquitate, ac inuentione.

BEDA, vir in diuinis Scripturis studiosissimus, & valde eruditus, atque in secularibus litteris peritissimus, Philosophus, Astronomus, Calculator, & Poeta insignis, Græciq. sermonis, vt ait Tritthemius, non ignarus, in Martyrologio, Die 9. Septembris, & fusius in libro de sex Aetatibus Mundi, Anno Mundi 4652. de hac sanctissimæ Crucis Portione in hanc loquitur verborum formam: *Papa Sergius in Sacrario Beati Petri Apostoli capsam argenteam, quæ in angulo obscurissimo diutissime iacuerat, & in ea Crucem diuersis, ac pretiosis lapidibus adornatam, Domino reuelante, reperit: de quā tractis quattuor peta-*

Beda To. 2. & 3.

Primum quæsitum

lis, quibus gemmæ inclusæ erant, miræ magnitudinis portionem Ligni salutiferi Dominicæ Crucis interius repositam inspexit; quæ ex tempore illo annis omnibus in Basilica Saluatoris, quæ appellatur Constantiniana, die exaltationis eius ab omni osculatur, atque adoratur Populo. Hæc Beda, qui Sergij Papę, huius nominis primi, contemporaneus fuit. Is enim Sergius circa Annum Domini 690. in suo vixit Pontificatu, obijt autem Anno Domini 701. Beda vero ex hac vita decessit Anno Do. 732. Anno ætatis suæ 72. sub Flauio Leone Imperatore, & Gregorio III. Pontifice Maximo. Istuc ipsum Anastasius Bibliothecarius Apostolicus in Scripturis diuinis eruditus, & in secularibus item litteris insigniter doctus, Græca, & Latina lingua admodum peritus, in eiusdem Sergij vita de hac etiã Ligni sanctissimæ Crucis portione sub ijsdem fere verbis ita scriptum reliquit: *Hic Beatissimus Vir in Sacrario Beati Petri Apostoli capsam argenteam in angulo obscurissimo iacentem, & ex nigredine transactæ annositatis, nec si esset argentea, apparentem, Deo ei reuelante, reperit. Oratione itaque facta, sigillum expressum abstulit, locellum aperuit, in quo interius plumacium ex holoserico superpositum, quod stauracis dicitur, inuenit; eoque ablato, inferius Crucem diuersis, ac pretiosis lapidibus perornatam inspexit, de qua tractis quattuor petalis, in quibus gem-*

Portio Dominicæ Crucis miræ magnitudinis.

Beda Sergij contẽporaneus Anno D. 690.

Anast. Biblioth in vit. Sergij

Dominicæ Crucis portio ineffabilis.

mæ clausæ erant miræ magnitudinis, & ineffabilē portionem salutaris Ligni Dominicæ Crucis inuenit. Quæ etiā ex die illo pro salute humani generis ab omni Populo Christiano Die exaltationis Sanctæ Crucis in Basilica Saluatoris, quæ appellatur Constantiniana, osculatur, & adoratur. Hæc Bibliothecarius. Istuc denique ipsum ex Beda, vel ex Bibliothecario ijsdem fere verbis desumptum Luitprandus Ticinensis, Albo Floriacensis, & Ado Viennensis in chronicis in eiusdē Sergij vita; Necnon Vsuardus in Martyrologio, Die 9. Sept. Ciacconius c. 34. in lib. de Signis sanctissimæ Crucis scriptum reliquerunt; & omnes ferè mentionem fecerunt de quattuor petalis aureis, quæ non sunt nisi laminæ. Petalum enim, breui secunda syllaba, πέταλον, vox Græca est, quæ apud Latinos lamina dicitur. Hinc Iosephus in lib. 8. Iudaicarum antiquitatum cap. 2. dum de Tēpli Hierosolymorum loquitur pauimento, vtitur hac voce. In textu autem Latino in hunc legitur modum: *Pauimentum etiam Tēpli constrauit laminis aureis*. Ruffinus vero hunc locum ita vertit: *Strauit pauimentum Templi petalis aureis*. Quare per petala illa aurea nonnisi laminæ aureę intelligendae sunt.

Luitprandus. Albo flor. & Ado A. C. 696. Vsuardus, & Alfon. Ciacc.

Iosephus

Ruffinus

Quòd autem commemorati Scriptores de hac sanctissimae Crucis Ligni portione, quam

prae

prae manibus habemus, non de alia sermonem habuerint, satis profecto constat ex insigni testimonio Onuphrij Panuinij (Paulo Manutio teste) antiquitatum heluonis, qui in libello de septem Vrbis Ecclesijs prope finem Basilicae Lateranensis ad eum locum, in quo agitur de Oratorio, quod Sācta Sanctorum nuncupatur, de hac Ligni sanctissimæ Crucis portione ita inquit: *Inter ceteras reliquias pretiosissimas, & certissimas aliquando fuit ibi pars ligni sanctissimæ Crucis, cuius meminit Beda in libro de sex ætatibus Mundi, Anno Mundi 4652.* &c. vbi omnia, quae de hac Historia scripsit Beda, ad verbum recitat Panuinius, deinde post cetera verba nuper ex Beda, & Bibliothecario à nobis recitata, ad huiusce rei propositae confirmandam ita scribit: *Hanc Ligni sanctissimi portionem excidio Vrbis sub Clemente VII. à militibus aliquot, theca argentea direpta, ablatam, Pontifex prodigiose, & non sine ope diuina recuperauit; & aurea, cristallinaq. Cruce inclusam, in Palatio Vaticano, vbi est Sacristia Pontificia, seruari iussit.* Haec Panuinius ad verbum, nec non Alfonsus Ciacconius de ipsa sanctissimae Crucis portione, quae tanta est, quanta in huiusce libri fronte cernitur repraesentata: circino enim vndequaque fuit commensurata; cuius crassitudo, vel profunditas, vt infra videre licet, latitudi-

Paulus Manut. Epist. lib. 2. Ep. 9. Panuin. antiquitatum heluo.

Pag. 188.

Onuphr. Panuin. Alfonsus Ciaccon. in libello de signis sanctiss. Crucis, & alii.

Particulæ Crucis quantitas.

nem indicis, qui eſt digitus, pollici manus proximus, oſtendit. Hæc autem Crucis Particula circumligata eſt intra argenteam, & auratam quamdam zonam, ſiue faſciolam, aut lamellam, in qua Graecae litterae, ſiue voces, in hanc grandiorem inciſae leguntur formam:

✠ ΜΕΡΙΔΙΟΝ · ΕΚ · ΤΟΥ · ΤΙΜΙΟΥ ·
ΚΑΙ · ΖΩΟΠΟΙΟΥ · ΞΥΛΟΥ
ΤΟΥ · ΣΩΤΗΡΟΣ · ΙΥ · ΧΥ ·

Hoc eſt

Particula ex pretioſo, & viuifico Ligno Saluatoris Ieſu Chriſti.

Figura, quæ infra cernitur, delineata, eſt latitudo zonae, ſiue faſciolae, aut lamellae argẽteae, atque auratae, quae circumcingit ſanctisſimae Crucis Particulã, eiuſq. crasſitudinem, vel profunditatem repraeſentat, necnon litteras, vel voces Graecas in eadem faſciola, ſiue lamella inciſas comprehendit.

Latitudo Lamellæ.

Quiſnam

Quisnam verò hanc Dominicae Crucis Particulam sacris Iconibus, characteribusque, aut litteris Græcis,ac Ruthenicis,vel Seruianis insignitam,& Romam, & ad quemnam Romanũ Pontificem miserit, certò haud quaquam scire potui; eam tamen à Græco forsan viro, Ruthenicę aut Seruianæ linguæ non ignaro ad sanctũ Leonem Papam, huius nominis primum, missam fuisse, coniecturam facio,ex Epistola dicti Leonis ad Iuuenalem Episcopum Hierosolymitanum scripta persuasus. Nam ad eiusdem Epistolæ calcem hæc Leo ipsi Iuuenali,& breuissime quidem, scripsisse inuenitur dicens: *Particulam Dominicæ Crucis cum Eulogijs dilectionis vestræ venerãter accepi.* Hucusque Leo,qui floruit circa annum Dom. 450. ante Sergium trecentos circiter annos. Sergius enim vixit circa annum Do. 690. Idcirco ex trium ferè centuriarum,vt ita dixerim,interuallo, quod inter Leonem,& Sergium intercessit, dicta sacratissimæ Crucis Particula antiquissima esse comprobatur,satisque belle illustrantur verba Bibliothecarij dicentis: *Beatissimus Sergius in Sacrario Beati Petri Apostoli capsam argenteam in angulo obscurissimo iacentem,& ex nigredine transactæ annositatis,nec si esset argentea,apparentem,Deo ei reuelante,reperit.* Hæc Anastasius Bibliothecarius de capsa argentea,

S. Leo Epist. 78. To.1. p.2. pag. 249.

S. Leo I. Anno D. 450.

Sergius I. Anno D. 690.

Anast Biblioth.

in qua Dominicæ Crucis asseruabatur Particula, quæ quamuis a Beda miræ magnitudinis, & à Bibliothecario ineffabilis Portio nuncupetur, quãtitas tamen ipsa, hoc loco à nobis repræsentata, verbis non refragatur Panuinij, qui ait Portionem miræ magnitudinis à Beda superius commemoratam, esse illam, quæ nunc in Apostolico Sacrario intra crystallinam Crucem asseruatur. Nam dicta quantitas inter alias Dominicæ Crucis portiones, quæ diuersis in locis asseruantur, comparata, miræ magnitudinis dicenda esse censetur. Adde etiam quòd nec in Basilica Saluatoris in Laterano, quæ etiã Constantiniana nuncupatur; nec in Basilica sanctæ Crucis in Hierusalem, nec alibi tanta Dominicæ Crucis portio inuenitur, quanta erat illa à Sergio Papa eò translata, quæ nunc in Apostolico Sacrario asseruatur. Nam supra Absidem primariam Basilicæ sanctæ Crucis in Hierusalem extat Oratorium, in quo inter alias pretiosas Reliquias asseruantur tres Particulæ sanctissimæ crucis. Pars Tituli Dominicę Crucis maior, cum Hebraicis litteris, Græcis, ac Latinis ligno incisis, quæ omnes Hebraico more, à dextra scilicet ad sinistrã leguntur, hoc est, *IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM.* Sed prima, & vltima dictio desiderantur, ligno

ipso fracto, ac deficiente ob tantam vetustatē. Extant ibi etiā duę Spinę illius coronae Christi Domini Cruci affixi. Vnus item ex triginta argenteis, quibus fuit venditus; necnon vnus ex clauis, quibus Cruci fuit affixus. Quę omnia nō semel veneranter vidi, miróque animi mei solatio contrectaui. Tres vero illae Particulae, vt ipsa traditio docet, desumptae sunt ex tertia illa Dominicae Crucis parte, quam Helena Magni Costantini Mater misit Romam ad Basilicam sanctae Crucis in Hierusalem. Helena enim, quae Dominicam Crucem inuenit, vnam Partem Hierosolymae reliquit; Alteram Constantinopolim ad Constantinum misit Filium; Tertiam autem Romam, ad dictam misit Basilicam, in qua praesens in tempus nonnisi tres illę supersunt particulę, quas Onuphrius Panuinius in libro de septem Ecclesijs Vrbis Romę in reliquijs eiusdem Basilicae recensendis tres frustulas appellat, paruas videlicet Particulas. Particula vero in Apostolico Sacrario asseruata quantum ad longitudinem, latitudinem, & profunditatem, siue crassitudinem, dictarum trium Particularum quamlibet omnino cernitur superare.

Reliquiæ in Basilica S. Crucis in Hierusalem.

Panuin. de Basil. S. Crucis in Hier.

Quòd autem pretiosissimae Crucis Particula ad Sanctum Leonem primum à Iuuenale

Hierosolymitano Episcopo missa, ea sit, quae nunc prae manibus habetur, & in Apostolico Sacrario asseruatur, per eulogia in quarto casu pluralis numeri cum Dominicae Crucis Particula à Iuuenale missa ad Leonem, satis congruenter probatur; Eulogium enim, siue Elogiũ vox Graeca est, quae Latine, inter alias significationes, vt Ioannes Genuensis in sua summa catholica inquit, Laus electa, vel summatim collecta Latinè interpretatur, à verbo Graeco, εὐλογέω dicta; quod est benedicere, laudare, aut honorifice aliqua de re loqui, siue prędicare, aut celebrare: quorum verborum sensus comprehenditur in breuissimis illis Inscriptionibus, quae in Dominicae Crucis Particula cum sacris Iconibus incisæ leguntur, ac tertio loco explicandae a nobis propositae sunt. Adde etiam, quòd Sanctus Leo Papa particulam Dominicæ Crucis cum eulogijs veneranter se accepisse fatetur: quæ profectò: *Eulogia*, in recto pluralis numeri, seu *Elogia*, pro laudibus desũpta, si nõ essent illa, quę in Particula Dominicæ Crucis circa Imagines extãt incisa, ea venerãter se accepisse nõ dixisset, ne rebus nõ sacris venerationẽ præstare videretur. Sed eulogias, pro munificẽtia, vel pro munerib⁹, & id genus alijs rebus non sacris desũptas, ab ipsa Dominicae

Eulogia quid.

Io. Gen. in Dict Catholicon dicto

Cru-

Crucis Particula seiūctas separatim nominasset. Si autē pro illa voce, *Eulogijs*, in sexto pluralis numeri casu pronūciata, Eulogiæ pro sacris muneribus, ex charitatis, ac venerationis affectu missis hoc in loco sumerentur, vt etiam sonat vox ipsa Graeca, εὐλογία, Eulogia; sanctus Leo absolute dixisset: *Eulogias dilectionis vestræ veneranter accepi*, vt inter Eulogias, idest, sacra dona, illam quoque Dominicae Crucis cōprehenderet Particulam, quae erat item donum. Vel dixisset: *Particulā Dominicæ Crucis cum alijs Eulogijs dilectionis vestræ veneranter accepi*: addidisset enim illam dictionem, *alijs*, vt Particulam Dominicae Crucis Eulogiam esse, hoc est, munus, charitatis, & venerationis affectu missum, ostenderet. Eulogia itaque illa, de quibus nunc sermo habetur, nō pro muneribus, aut eleemosynis, quae dicūtur Eulogiae; sed pro laudibus, aut inscriptionibus, vel benedictionibus, quae Latinè dicuntur Elogia, sacris Imaginibus in ipsa Dominicę Crucis Particula incisa leguntur, accipienda censentur: Nam benedictiones pro laudibus frequētissime in Scriptura sacra sumi solent iuxta illam Apocalypseos Auctoritatem: *Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio*, &c. quo in loco vox illa, *Benedictio*, à Glossa Ordinaria, & à Lyrano interpretatur,

Eulogia quid.

Apoc. 7.

Gl. Ord. & Lyran.

Laus, Græce autem εὐλογία, Eulogia dicitur. Graecus enim textus, ita ibidem legitur: ἡ εὐλογία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ εὐχαριστία. Hinc in multis item Scripturæ ſacrae locis, iuxta Græcum textum legitur modo εὐλογημένος, modo εὐλογητός, ideſt, *Benedictus*, vel *Laudatus*. Quæ ſane loca breuitatis gratia, cum ſint multa, ſilentio videntur prætermittenda.

Matt. 21. Marc. ij Luc. 1. Io. 12, Ephes. 1.

Adde etiam quòd ex illa voce, *Eulogÿs*, in ſexto pluralis numeri caſu, non magis Eulogia in ſingulari numero, quàm Eulogium ſumi poſſe cenſetur. Eulogium autem citra omnem dubitationem nonniſi pro dicto ſententioſo, ac breui; necnon pro teſtificatione de aliquo honoris præſertim, vel vituperationis cauſa ſuſcipitur, vt omnes fatentur; hinc in plurali etiam numero Eulogia dicuntur Laudes electæ, ac ſummatim collectæ, veluti ſunt illæ in alicuius Imagine Laudes conſcriptae, quæ à nobis, *Elogia*, dicuntur: à Latinis enim pro, *Eulogio, Elogium* dici ſolet, vt apud Ciceronem pluribus in locis; necnon apud alios Latinos Auctores videre licet. Vſus eſt item hac voce Sanctus P. Auguſtinus in ſermone de Beata Maria ſemper virgine dicens: *Præciſum eſt in ea illud Euæ infelicitatis Elogium, quo dicitur: In dolore paries filios tuos, quia iſta in lætitia Dominum peperit*. Hæc S. P. Au-

Eulogiũ quid ſit.

Nizol. in theſ. & Dict. Papias in Dict. Io. Gen. in Catho. & alii.

S. Aug. ſerm. 18. de Sanctis quæ eſt 2. de Annun. To. 10. Ex Breu. in Natiu. B. Mariæ

gu-

gustinus, quasi dixerit: *Elogium doloris, ac tristitiæ, in Elogium lætitiæ mutatum est*, quod scilicet Elogium lætitiae nonnisi in Beatae Mariae semper Virginis laudē sumi potest, ac debet. Propterea libri illi, in quibus hominum insignium testificationes, vel laudes narrantur, Elogia virorum illustrium vocitantur, ita inscripti. Per Eulogia igitur, vel Elogia cū particula Dominicae Crucis a Iuuenale Episcopo ad Leonem Papam, huius nominis primum, missa, Laudes electae, vel summatim collectae in ipsamet Dominicæ Crucis Particula incisae intelligendae censentur; quae sane Laudes cum ipsis Imaginibus infra suo loco explicabuntur.

Quamuis autem Ruthenorum Christianitatem circa annum Domini nongentesimum nonagesimum cœpisse, nonnulli scribant; non desunt tamen qui eorundem conuersionem multo antiquiorem fuisse affirment, atque ita esse contendant; quorum è numero est Matthias Michouiensis. Is enim in lib. 2. cap. 1. & alibi de rerum Polonicarum antiquitate scribens ita inquit: *Russi* (hoc est Rutheni) *Inter Sāctos colunt plus Thaddæum Apostolū, asserentes, quòd eos conuerterit, & fidem Christi docuerit; deinde Bartholomæum sanctum Dei Apostolum venerantur, per quem multos Articulos, vt ipsi asserunt, de Fide acce-*

Matth. Michou.

Rutheni à S. Thad. Apost. cōuersi.

cepe-

ceperunt. Haec Matthias Micouiensis dicto in loco ex traditione Populi accepta, & alibi de Ruthenorum conuersionis antiquitate. Quae sane omnia, & multò plura in hanc sententiam refert S. R. E. Cardinalis Baronius in appendice ad septimum Annalium Tomum de Ruthenis ad communionem sedis Apostolicae à Clemente VIII. receptis, vbi dictam Ruthenorum conuersionis antiquitatem, à Matthia Michouiensi enarratam, laudat hisce verbis: *Cui* (scilicet Matthiæ) *magis assentior, quàm ijs, qui Ruthenorum Christianitatem cœpisse tradunt circa Annum Domini nongentesimum nonagesimum, quos errare omnino, proxime dicturi sumus*. Hæc Baronius. Huius generis antiquitati, quam de Ruthenorum conuersione Michouiensis narrat, adsimile scriptum reliquit Sigismundus Liber in rerum Moscouitarum commentarijs in hanc verborum formam: *Rutheni in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Vuolodimerũ, & Olhã,* (quã primã inter Ruthenos Christianã fuisse aiũt) *Terrã Russiæ* (vnde Russi, Russeni, & Rutheni vocitãtur) *esse baptizatam, & benedictam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borysthenis venisse affirmant; & aduerso flumine ad montes, vbi nunc Chiouuia est, nauigasse, atque ibi omnem terram benedixisse, & baptizasse, Crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi*

Rutheni à Clem. VII. accepti.

Card. Baronius. Tom 7. pag. 679.

Sigismundus Liber

Rutheni à S. Andr. Apost. baptizati.

Crux S. Andreæ.

Dei

Dei gratiam, multasque Ecclesias Christianorum futuras. Hæc Sigismundus Liber. Tanta itaque Christianæ Religionis inter Ruthenos antiquitate comprobata, vsus Ruthenicæ linguæ cum Græca coniunctus, & in re tam sacra adhibitus, nullam aut admirationem, aut dubitationem admittere valet: Facile namque credi potest, ac debet, vt quispiam homo Græcam, & Ruthenicam Linguam callens, præsertim vero, vt iam probatum est, ipse Iuuenalis Episcopus Hierosolymitanus, qui dictā Crucis Particulam ad Leonem primum misit, Græcos, & Ruthenicos characteres in eadem Crucis Portione incidendas curarit, si verba Leonis primi recte pensitentur, dicentis: *Particulam Dominicæ Crucis cum Eulogijs dilectionis vestræ veneranter accepi*; Adde etiam quod inter Græcos, & Ruthenos magna intercedit consuetudo; immo Rutheni more ac ritu Græco viuunt, & Ruthenici characteres instar Hebraicarum litterarū mysterijs pleni, à Russia, & à Seruia, necnon à Bulgaria, Vallachia, & Moldauiæ Daciæ partibus; à Bosina item, & Moscouia; atque ab alijs Gentibus ad Orientalem plagā pertinētibus, adhibentur, maioriq. ex parte à Græco fonte desumptæ cernūtur; Lingua vero eorum omniū à Græco Idiomate diuersa.

Iuuenalis Episcop. Hierosolym.

Rutheni more ac ritu Græco viuunt.

Charact. Ruth. aut Seruian. præstātia & vsus.

Quan-

Quamuis interea Alphabetum Ruthenicũ, vel Seruianũ à nonnullis Cyrillo Sclauorũ Episcopo, tãquã inuentori, qui vixit circa An. Do. DCCC. LXXVI. adscribatur; nõ desunt tamen qui dictũ Alphabetũ antiquius esse, Cyrillumq. ipsius Alphabeti nõ inuentoré, sed cultorem, vel instauratorem fuisse velint, sicut de Alphabeto Illyrico, siue Sclauonico à S. Hieronymo factum esse diximus in Libro nostro, qui Bibliotheca Vaticana inscribitur. Nam etsi Sclauonicos characteres à Sãcto Hieronymo inuentos fuisse passim dicunt, Ioannes tamen VIII. in Epistola ad Sfentopulchrum Comitem, eos à Constantino quodam Philosopho inuentos fuisse narrat, vt in nostra Bibliotheca Vaticana videre licet. Quoniam vero Sanctus Hieronymus Scripturam sacram in Linguam Sclauonicam, & Cyrillus in Ruthenicam, vel Seruianam transtulisse censentur; propterea dictarum Linguarum characterum fuisse inuentores fortasse dicuntur; Immo Cyrillus à Sede Apostolica tẽpore Ioannis VIII. primus impetrauit, vt in Dalmatia illius Prouinciæ Idiomate Diuinum officium recitare, ac rem Diuinam facere liceret, vt Aeneas Siluius testatur in Bohemiæ Historia, & videre est in Registro MS. Vaticano, in Epistola Ioannis

Bibl. Vat. pag. 168.

Pag. 163.

Pag. 316.

Cap. 13. infi.

VIII. ad Sfentopulchrum Comitem missa, quam in dicta nostra Bibliotheca Vaticana descripsimus, & imprimendam olim curauimus. Res autem vtcumque sese habeat, hanc tamen Dominicę Crucis Particulam omnino antiquã, & plures ob causas celeberrimam esse constat. Hæc de Particulae Dominicae Crucis antiquitate.

CAPVT II.

Crucis Lignum quanam ex Arbore fuerit.

PRIMA re initio proposita satis explicata, secundã aggrediemur. Qua in re tractanda, & breuissimè quidem perscrutabimur, quanam ex Arbore fuerit Sanctissimæ Crucis lignum: variae nãque sunt, & incertae Scriptorum opiniones. Sunt qui ex quattuor lignis, alij ex tribus, alij vero ex vno ligno Dominicã Crucẽ factã fuisse velint. Beda in collectaneis, & Ioannes Cantacuzenus in Assertione cõtra Mahomettũ ex Cupresso, Cedro, Pino, & Buxo Crucem Domini compactam fuisse scribunt: differunt autem inter se quantum ad lignorum situm iuxta quattuor lignorum frusta, quae, vt ait Innocentius in sermone de vno Martyre,

Secundũ quæsitum

Beda to. 1

Cantacu.

Quattuor lignorum species.

Innocent. serm. de Marty.

Crux ex quattuor lignorum frustis.

Quattuor lignorum species.

Lipſ.li.3. c.13. de Cruce.

quattuor fuerunt, ſtipes videlicet erectus, lignum tranſuerſum; truncus ſuppoſitus, in quo ſcilicet ſuſtentãtur, vel affiguntur pedes; & titulus ſuperpoſitus. Sunt etiã qui ex Cedro, Palma, Cupreſſo, & Oliua Sanctiſſimam Crucem factam velint: ſed hanc lignorum varietatem, aut diuerſitatem hac in re magis curioſam, quàm veram eſſe cum Lipſio arbitror: ex obuio enim, & prompto aliquo ligno, & robuſto quidem ad corporis pondus perferendum, aut ſuſtentandum apto, Crucem ipſam fuiſſe crediderim cum eodem Lipſio, qui eam è quercu, tamquam crebra, & frequenti olim, & nunc in Iudęa; robuſtæ item, & fixioni, laturęque apta, factam fuiſſe cenſet. Huius generis videtur eſſe ſanctiſſimæ Crucis Particula, quæ nunc præ manibus habetur, & in Apoſtolico Sacrario aſſeruatur. Nã meatus lignei, aut venæ ligneæ, necnõ color cinericius, vulgo berettinus vocitatus, at propter tantam ligni vetuſtatem obſcurus, & ad nigredinem accedens, id ita eſſe præſeferunt, iudicio peritorum hominum tam in arte Pictoria, quàm Lignaria.

Hæc de Ligni ſanctiſſimæ Crucis nomine, aut ſpecie, vt imagines in hac ſacratiſſimæ Crucis portione repręſentatas, compendiarijſque Ruthenorum, vel Seruianorum Notis (quas

vulgò breuiaturas appellant) ad nomina earumdem Imaginum declaranda insignitas, ac tertiò à nobis loco propositas explicemus, proprijsq. nominibus nuncupemus. Notæ cōpendiariæ quid.

CAPVT III.

De Imaginibus, & Characteribus in Crucis particula incisis.

SECVNDA igitur re initio proposita, breuiter, sed satis conuenienter enucleata, tertiam rem, sacras videlicet Imagines in ipsomet Sanctissimæ Crucis ligno incisas enarrabimus, & vnamquamque singulo quoque indigitabimus loco, quasi videlicet digito, & quidē nominatim ostendemus hunc in modum: Sanctissimi Ligni Particula Imaginem, aut formam Sanctissimæ Crucis repræsentare cernitur. Ad eam vero partem, in qua Christus Dominus noster, Saluator & Redemptor, Cruci affixus repræsentatur, duodecim extant Imagines, ipsomet sacratissimo, vti diximus, Ligno incisæ. Supra ipsum Sanctissimę Crucis Lignum lamella aurea instar schedulæ, Notis hisce compendiarijs cernitur insignita, Imagines duodecim.

✠ IS. XS. hoc est, Iesus Christus. In ipso autem sacratissimo Ligno, ad eius frontē, sacrosancta Trinitas more Græco per tres Imagines humanas repraesentatur, Notis item cōpendiarijs Ruthenicis, aut Seruianis, hisce videlicet vocibus: *Suueta Troiza*, idest, *Sancta Trinitas*. Quamuis autem hæ Notæ compendiariae in ipsomet sacratissimo Ligno (cuius formam, aut imaginē initio, aut fronte huiusce libri videmus repręsentatam) super dictas tres Imagines sacras cernantur incisaę; eas tamen, atque id genus alias suis in locis incidendas non censuimus ob Linguae, atque litterarum ignorationem, nimiamq. locorum angustiam, quam incisio, & impressio satis bellè ferre non queunt. Nos vero, vt huius generis rei succurramus, omnes Imagines, earumdemq. Notas compendiarias Latina explicabimus lingua: Notae namque ipsae, Ruthenica, aut Seruiana lingua, litterisque Ruthenicis, vel Seruianis cernuntur incisæ, vt ab ijsdē acepi Ruthenis, qui eas interpretati sunt: Etenim Rutheni, & Seruiani litteris vtuntur fere ijsdem, quæ magnā cū litteris Graecis habent affinitatē, etiā si Graeca lingua à Ruthenica & Seruiana omnino diuersa existat. Haec de Notis compendiarijs Ruthenicè aut Seruianè incisis, vt ceteras Imagines, ac Notas expli-

S. Trinitas more Græco repræsentata.

Tacitę obiectioni respondetur.

pli-

plicemus. Infra Sanctissimae Trinitatis Imagines Christus Dominus quattuor clauis Cruci affixus repraesentatur. Ad Crucifixi dextram Sanctus Paulus Apostolus, deinde Maria Cleophæ, prope autem Crucifixum Beata Maria semper Virgo, & Christi Domini Mater; Ad sinistram vero S. Petrus Apostolus, deinde Maria Magdalena, & prope Crucifixum Sanctus Ioannes, qui fuit Discipulus Iesu, & Euangelista, quem etiam Iesus Christus prae ceteris Discipulis familiarius diligebat, cui etiam tamquam filio matrem suam commendauit, repraesentantur, vt ex Notis compendiarijs, & aliqua ex parte, ex verbis ipsiusmet Euangelistae Ioannis colligitur dicentis: *Stabant autem iuxta Crucem Iesu Mater eius, & Soror Matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus Matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier ecce Filius tuus, Deinde dicit Discipulo: Ecce Mater tua. Et ex illa hora accepit eam Discipulus in sua.* Hoc in loco S. Euangelista Ioannes mentionem facit de se, tamquam de quodam altero, vt ait Lyranus, postquam mentionem fecit de Beata Maria semper Virgine, Christi Domini Matre, necnon de matris Domini Sorore, Maria scilicet Iacobi minoris Matre, Filia Cleophae, ac de Maria Magdalena,

Christus Dominus quattuor clauis Cruci affixus.

Sacræ Imagines ad alterã Crucis partem repræsentatæ.

Io. 19.

Lyr. in c. 19. Ioan. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 22. Io. 19.

lena, quae inter alias Mulieres Iesum sequutae fuerãt, & ante Crucem steterunt, vt etiam alij narrant Euangelistae. Quamuis autem Euangelistae nullam de Beato Petro hac in re mentionem faciant, & S. Paulus ibi esse non potuerit, quippe qui post Christi Domini Ascensionem, & Glorificationem ad Christianam fidem vocatus fuit, & ad Apostolatũ assumptus; ipsi tamen tamquã gloriosi Apostoli, per quos Christianae Religionis sumpsit exordium, vt Catholica Ecclesia cantat; Necnon tamquam Principes eiusdem Ecclesiae, quae in pretiosissimo Christi sanguine effuso in Cruce fundata fuit, & opus humanae Redemptionis consummatum, omnibus Ecclesiae Sacramentis è latere Christi emanatis, hoc in loco repraesentati cernuntur, Paulus videlicet ad dextram, & Petrus ad sinistram: quia ille post Christi Domini Glorificationem, per quam dextra insinuatur: Hic verò ante Passionem eiusdem Domini, per quam sinistra significatur. Adde etiam quòd Paulus fuit è Tribu Beniamin, quæ vox Hebraica est, & Filius dextræ Latinè interpretatur, vt in Commentario nostro hac de re conscripto, & fusissime quidẽ explicatũ fuit, multis hinc inde picturis, aut musiuis perantiquis in mediũ allatis, & multiplici ratione cõprobatis.

S. Petrus, & S. Paulus.

Ecclesiæ fundamẽtum.

Cur S. Paulus ad dextrã & S. Petrus ad sinistram.

Beniamin quid.

Supra Christi Domini caput ad Crucis frontem hæ duæ leguntur voces: *Iesus Christus*. ijsdem tamen Notis compendiarijs, quas nuper in medium attulimus. Infra eius pedes, Mortis caput, siue Imago cernitur: inferius autem S. Basilius, & Sanctus Chrysostomus, Doctores Græci, qui aduersus Hæreticos contra Sanctissimam Trinitatem blasphemantes conscripserunt, repræsentantur, vt Notæ compendiariæ ostendunt. S. Basil. S. Chrys.

Ad alteram sacratissimæ Crucis ligni partem, in qua sanctissima semper Virgo, & Christi Domini Mater cernitur repræsentata, decem extant Imagines, ipsomet sacratissimae Crucis ligno incisae. Supra ipsum sanctissimae Crucis lignum lamella item aurea schedulae instar Notis hisce compendiarijs cernitur insignita ✠ IS. XS. hoc est, *Iesus Christus*. Ad ipsius autem sacratissimi Ligni frontem Nicolaus Myrensis Episcopus, Ruthenorum Patronus, Notis Ruthenicis, aut Seruianis repraesentatur. Quattuor item hoc loco Euangelistas videre licet: nā ad Beatae Mariae semper Virginis Deiparae dextram Matthaeus per faciem Hominis; Marcus per faciem Leonis; Ad laeuam autem eiusdem Virginis ac Matris Domini Ioannes per faciem Aquilae; Lucas autem per

Imagines decem ad alteram Cruc. partem repræsentatæ.

S. Nicolaus Myrensis.

Quattuor Euangelistæ.

fa-

faciem Bouis repraesentati cernuntur. Infra Deiparae semper Virginis Imaginem Sanctus Gregorius Nazianzenus Episcopus, & Doctor, Ruthenorumque item Patronus: Et paulo inferius ad dextram Sanctus Sergius, & ad sinistrã Sanctus Niconus, ambo Martyres, & in Graecia solemniter celebrati, Notis Ruthenorum compendiarijs repraesentati cernuntur. Deipara verò Maria semper Virgo Filium suum vnigenitum, Deum scilicet, atque Hominem in sinu suo gestare, atque circumcirca habere conspicitur Eulogium, aut Elogiũ, vel Encomium tã lingua, quàm litteris, aut Notis Ruthenorum aut Seruianorum compendiarijs constãs, Latinè autem ab ipsis Ruthenis redditum in hanc verborum formam: *Honorabilior, & verè gloriosior Cherubinis.* Haec ibi: Adde etiam, quòd verè honorabilior, & gloriosior non solum Cherubinis, sed omnibus Angelorũ Choris; quia, vt cãtat Ecclesia: *Exaltata est Sãcta Dei Genitrix super Choros Angelorum ad Cælestia Regna:* hoc est super omnes tã angelicas, quàm humanas Creaturas, quęcumque illę sint, tamquam Victrix, ac Triumphans exaltata est, quippe quę de omnibus haeresibus triumphauit iuxta illud vetus, & iam pridem in Ecclesia decantatum Acroama in honorem Deiparae Marię, Reginæ victricis, ac triumphã-

S.Grego. Nazianz.

S.Sergius & S. Niconus.

B.Maria semper Virgo.

Ecclesiæ canticũ.

tis

tis in hanc verborum formam: *Gaude Maria Virgo, cunctas haereses sola interemisti in vniuerso Mundo: qua Gabrielis Archangeli dictis credidisti, dum Virgo Deum, & hominem genuisti, & post partum Virgo inuiolata permansisti*. Hae sunt laudes Deiparae semper Virginis de cunctis haeresibus in vniuerso Mundo ab ea interemptis decantatae, & verae quidem laudes, quia cunctas haereses in vniuerso Mundo sola interemit; Sola (inquam) quia sola peperit illum, qui iuxta Psalmistam *Contribulauit capita Draconum in aquis*, hoc est superbias Daemoniorum per baptismum, vt ait Glossa: Daemones enim sunt omniũ haeresum inuentores. Sola igitur Deipara semper Virgo cunctas haereses interemit, quia sola post Filium tanti est apud Deum meriti, & gratiae tantae, atque tantae in homines misericordiae, vt per hanc velit, perque illam possit cunctas haereses expugnare: cunctas enim haereses interemit sola, dum Angelo credidit; dum Christũ Deũ, & Hominẽ sola peperit; dũ ad Crucẽ Filij sui gemebũda stetit, solaq. constantẽ in eum fidẽ, fugientibus Apostolis, retinuit. Cunctas deinde interemit haereses, dum Euangelium dictauit, hoc est, dum suæ Conceptionis, Parturitionis, aut Paritudinis, ac Partus, Christiq. Pueritiae gesta pan-

Ecclesiæ canticũ. Resp. 8. in off. Ann. & in Sab.

Ps. 73.

Glossa. interl.

Vasæus in Hist. Hisp. ex Bozio Sig. 36. & Niceph. l. 2. c. 21. & 15. c. 14. & l. 17. c. 14. Gregor. Nyss. in vita Gre. Thaum. Nic. l. 14. c. 18. Paulus Diac. Zon. 3. Ann. Eutrop. l. 22. rerum Rom. Nic. l. 18. c. 33. Lind. l. 2. c. 2. fug. Idol. &c. Genes. 3.

xit; dumque insuper Apostolos consilijs iuuit, dum Catholicos Doctores instruxit, & conciliauit, semperque instruit, & conciliat; dum denique Hereticos in incredibili pœna, & vindicta mulctauit, & mulctat in dies, vt exempla permulta in Historijs videre licet; quæ breuitatis causa hoc loco prætermittũtur, alibi explicanda. Hæ igitur veræ sunt laudes Deiparæ Mariæ semper Virginis de cunctis hæresibus in vniuerso Mundo ab ea interemptis. Id quod iam diù ante Christum natum in Veteri Testamento insinuatum, seu quodam modo adũbratum fuit per illam Dei sententiam, quam contra fraudulentissimum Serpentem, Diabolum scilicet, qui primam ab ipso Mundi primordio decepit feminam, in tertio Geneseos capite Deus pronunciasse legitur hisce verbis: *Inimicitias* (inquit) *ponam inter te, & Mulierem, & semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius*, &c. Theologi enim fere omnes tam Scripturales, quàm Scholastici per Mulierem in hoc Geneseos capite nominatam, Beatam quoque Mariam semper Virginem, ac Deiparam intelligendam esse volunt, quorum è numero est Eucherius Episcopus Lugdunensis, qui Anno Dom. CCCC. XL. floruit: Is namque post in-

Eucher. l. 1. c. 29. in Gen.

ter-

terpretationem de prima Generis humani femina hunc ait in modum: *Quidam autem quod dictum est, de Virgine, vnde natus est Dominus, intellexerunt, eò quòd illo tempore ex ea Dominus nasciturus ad inimicum Generis humani deuincendum; & mortem, cuius ille Auctor erat, destruendam promittebatur. Propterea post ipsa verba (Inimicitias ponam inter te, & Mulierem; semen tuum, & semen Mulieris) illud, quod subiunctum est, (Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius) de ventris Mariæ fructu, qui est Christus, intelligunt; idest, tu eum supplantabis, vt moriatur; ille autem Victor resurget, & caput tuum conteret, quod est mors.* Haec ex ipso Eucherio, qui eodem in loco per semen Serpentis prauam suggestionem intelligendam esse apertè ostendit. Per semen Mulieris fructum ventris eius, qui est Christus, interpretatur: *Solus namque Christus Dominus*, vt ait Rupertus Tuitiēsis, *est ita semen Mulieris, vt nō etiā viri semen sit.* Per caput Serpentis initiū suggestionis à Gregorio Magno intelligitur. Per Mulieris verò calcaneum, qui est corporis humani finis, vltima vitæ humanæ periodus intelligitur, vt idem Eucherius eodem in loco ait. Deipara ergo Maria semper Virgo caput Serpentis contriuit iuxta Dei sententiam contra Serpentem hisce verbis latam: *Ipsa conteret caput tuum*, vt vulgata,

Semen serpentis quid sit

Semen Mulieris quid.

Ruper. l. 3. c. 19.

Greg. l. 10 Moral.

Calcane' quid.

Vide Histo. Virginalem pag. 3.

legit editio. Quamuis enim pronomen in hac sententia iuxta varias translationes variè legatur, hoc est, in feminino genere, *Ipsa*, vt habet translatio Hebraica; & vulgata Editio in masculino, *Ipse*, vt habet textus Græcus; ambæ tamen lectiones eundem retinent sensum, siue ad Deiparam, siue ad eius Fructum, vel ad semen, quod est Christus, referantur. Hæc autem varietas ex Hebraico fonte oritur: nam Textus Hebraicus absque punctis habet illud pronomen, iisdem conscriptum litteris, tam si in masculino, quàm si in feminino, aut neutro sumatur genere: puncta enim sunt illa, quæ vnum genus ab alio diuersum efficiunt, sicut constat ex Dictionario Hebraico, ab Academia Complutensi conscripto, & linguam callentes Hebraicam ita esse testantur. Sed quamuis Hebraica Lingua neutrum nō habeat genus, dicto tamen in loco Geneseos 3. in codicibus Hebræorum scribitur, *Hu*, cum puncto, *Sureç*, quod interpretatur, *Ipse*, vel, *Ipsum*, & refertur ad semen. De quo superius dixerat: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius*; Vtroque tamē modo legi potest, quia eisdē litteris vtrumque scribitur in Hebræo, scilicet *Ipsū*, & *Ipsa*. Hæc ex Dictionario Academiæ Cōplutensis ad verbū. Præterea etiamsi iuxta Editio-

Vniuersitatis Cōplutensis Dictionarium Hebraicum.

Gen. 3.

Dict. de incip. à littera He. pag. 33.

nis

nis vulgatæ lectionem sententia contra Serpentem lata ad Deiparam Mariam semper Virginem referatur, non tamen ob id honorem Christo adimimus, omnium bonorum Auctori, ac Donatori: Non enim dicimus, quòd Deipara semper Virgo sua propria virtute contriuerit Serpentis caput, sed eius, quem concepit, & genuit, singulari virtute, qua duce, se velut alteram inuictam Iudith præstitit, ac Populi Dei hostem infensissimum Holophernem, Diabolum scilicet summa cum laude superauit, atque sola omnes haereses etiam per Dei Hostem, Diabolum, seminatas interemit: sola (inquam) quatenus ipsa sola Christum Dominum hæreticæ prauitatis Domitorem concepit, ac genuit; deque hac ipsa Christi Victoris Potentia, & Maiestate; Diuinitate insuper, & Humanitate fidem præ omnibus illustrem, & constantem ad omnes omnium Hæreticorum insanias, & oblatrationes atterendas, præsertim verò ad primas, & præcipuas illas hęreses, quæ contra Diuinitatis mysterium, & contra vtramque Christi naturam, arte Satanica suadente, velut ab inferis in Orbem eruperunt. Merito igitur iam inde ab ipso ferè nascentis Ecclesię primordio de sola Christi Domini Matre illud Encomium decantari cœpit in hac, vt diximus,

verbo-

Ecclesiæ canticum

verborum formam: *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreses sola interemisti in vniuerso Mundo; Quæ Gabrielis Archangeli dictis credidisti; & post partum Virgo inuiolata permansisti.* Istuc ferè ipsum ante annos mille ducentos à Sancto Hieronymo, vel potius, vt alij volunt, à Sophronio in sermone de Assumptione Deiparæ celebratum fuit. Idem quoque Venerabilis Beda, S. Bernardus, & alij non pauci scriptum reliquerunt tamquam Encomium iam inde ab exordio nascentis Ecclesię decantari cœptum, hoc est, à Deipara Maria semper Virgine vniuersam hęreticam prauitatem interemptam fuisse absque vlla Christi Domini glorię diminutione, immo Christo ipso tantę rei Auctore subintellecto, quem sola Virgo ipsa concepit, & genuit, affirmantes.

S.Hieron. to.9.ep.10

Beda & S. Bern.

Deipara ergo Maria semper Virgo propter admirandas, & singulares eiusdem laudes non solum honorabilior est, & verè gloriosior Cherubinis, sed omnibus Angelorum Choris, cum super omnes Angelorum Choros fuerit exaltata, vt cantat Ecclesia; hoc est super omnes tam Angelicas, quàm humanas Creaturas, quęcumque illę sint, exaltata, tamquam Victrix, ac triumphans, quippe quę de omnibus hęresibus triumphauit iuxta illud vetus, & iãpridem, hoc est, iam inde à primordio nascentis Ecclesię

decantari cœptum. Nunc reliquum est, vt rem quarto, & postremo loco propositam, Crucifixionem videlicet, quattuor clauis præstitam, explicemus.

CAPVT IIII.

De numero Clauorum.

CRVCIFIXIONEM quantum ad numerum clauorum, & quantum ad ipsum crucifigendi modum, arbitrariam fuisse dicamus necesse est, si Tabellæ, aut figuræ ære incisæ diuersorum Auctorum spectentur, in quibus variȩ crucifigendi formȩ reprȩsentantur. Crux enim à cruciando dicta, vt Isidoro placet, notum erat supplicij genus, & Instrumentum Romanis, Iudȩis, & Grȩcis in puniendis facinorosis, sed tandem abolitum in Testamẽto nouo propter Passionis Christi Domini, Saluatoris nostri reuerentiam. Immo à Theodosio, & Valentiniano Imperatoribus prohibitum fuit, vt nec silici, nec marmoribus humi positis insculpere signum Crucis liceret. Id quod à Constãtino Magno didicerũt Imperatore, qui signum Crucis primus in vexil-

Arbitrarius clauorum numerus

Crux à cruciãdo dicta. Instrumẽtum puniendi cõmune.

Imperatorum Decretũ.

lum transformauit, eoque mirificam contra Maxentium victoriā consequutus fuit; Deinde ad hanc victoriam perpetuò repręsentandam, Statuam suā ex ęre fabrefactam, dextra manu Signum Sanctissimae Crucis ex eadem materia elaboratum tenentem Romae in loco celeberrimo collocari praecepit hac Inscriptione Latina insignitam:

Constantini Victoria, & Statua.

Euseb. l. 1 de vita Constan. c. 33. Niceph. Callist. lib. 7. c. 30

HOC. SALVTARI. SIGNO.
VERO. FORTITVDINIS. INDICIO.
CIVITATEM. NOSTRAM.
TYRANNIDIS. IVGO. LIBERAVI.
ET. S. P. Q. R. IN. LIBERTATEM.
VINDICANS. PRISTINAE.
AMPLITVDINI. ET. SPLENDORI.
RESTITVI.

Eamdem victoriam, qua contra Maxentium tyrannum Cōstantinus Magnus potitus fuit, in Arcu videre est triumphali, quem S.P.Q.R. ingenti formidine per Constantinum signo Sanctissimae Crucis liberatus, eidem Constantino erexit prope Amphitheatrum, quod vulgò Colosseum vocitatur, iuxta Sanctam Mariam nouam ad Campum bouarium, non procul ab Ecclesia, S. Gregorio Magno dicata,

vt ipsa Inscriptio marmore incisa in hanc docet verborum formam:

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO.
MAXIMO. P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R.

QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS.
MENTIS. MAGNITVDINE. CVM.
EXERCITV. SVO. TAM. DE. TYRANNO.
QVAM. DE. OMNI. EIVS. FACTIONE.
VNO. TEMPORE. IVSTIS. REMPVBLICAM.
VLTVS. EST. ARMIS. ARCVM. TRIVMPHIS.
INSIGNEM. DICAVIT. LIBERATORI.
VRBIS. FVNDATORI. QVIETIS.

Hæc autem Inscriptio ad hanc vsque diem illæsa cernitur, Victoriamque per Crucis apparitionem à Constantino partam, ipsique Diuinitati adscriptam, verbis satis significantibus ostendit. Hunc Arcum Victoria, & Inscriptione insignitum, & Cōstantino dicatū, magna ex parte superstitem resarciendum, eique Crucem imponendam optabat Sixtus V. ad res sane pias, heroicas, atque arduas, Principe quidem potentissimo, quin Pontifice Summo, ac se ipso dignissimas efficiendas, & producendas natus. Hucusque occasione satis bellè suadente, digredi libuit, vt eò, vn-

Sixti V. pia propensio.

de digressi sumus, reuertamur, hoc est ad varium, & arbitrarium crucifigendi modum, circa quem in Crucifixione Dominica quantum ad clauorum numerum, varias hac in re opiniones perlegimus, præsertim verò varietate in picturis, & sculpturis reperta. Hinc sunt qui tribus tantum, quiq. etiam quattuor clauis Crucifixionem Dominicam factam fuisse dicant. Quòd autem tres tantum claui adhibiti fuerint in Crucifixione Dominica, Picturę, atque Sculpturę passim obuię, vt recte Gretserus ait, id satis videntur persuadere, communemque hac in re hominum ferè consensum efficiunt. Sed hanc vsitatam, non tamen satis antiquam, neque congruam, immo satis operosam consuetudinem repręsentandi Crucifixionem Dominicam trium clauorum, arbitratu Pictorum, & Sculptorum minus congruenter introductam, & admissam fuisse crediderim, si veterum aliquot Patrum, & aliorum scripta, necnon antiquorum opera vermiculata, vel tessellata, quę etiam musiua passim dicuntur, spectemus, in quibus Crucifixionem Dominicam clauis quattuor repraesentatam semper fuisse constat, vt infra ostendemus. Quãuis autem antiquae omnium Gentium Crucifixiones arbitrariae, modo, vno, vel duobus,

Opiniones de numero clauorũ diuersæ.

Gretserus

Trium Clauorũ numerus arbitratu Pictorũ introductus.

Crucifixio Dominica clauis quattuor repræsentata.

modo tribus, modo quattuor, ac pluribus, etiã duodecim clauis ad maiorẽ saeuitiam indicandam, vt in Tabulis, aut Iconibus è Lipsio, & à Bartholomaeo Riccio Fidardensi ære incisis, ac descriptis videre licet, repręsentatae reperiantur; Crucifixionem tamen Dominicam (etiamsi Nonnus, & Nazianzenus magno, & singulari clauo pedis vtriusque pectusculum transfixum fuisse, & pedibus mutuò impositis, & complicatis dicere videantur; lignumq. ipsum Nazianzenus triclauium, hoc est, tribus clauis perforatum appellet) nonnisi quattuor clauis praestitam fuisse reor cũ alijs praeclarissimis Viris, ac etiam SS. Patribus.

Lipsius de Cruce. Riccius de triumpho Christi Crucifixi. Nazianz. In Trag. Christus patiens. Nonn. in Io. c. 19.

Gregorius item Episcopus Turonensis, qui floruit ante mille, atque amplius annos, in libro primo de gloria Martyrum clauos Dominicos, quattuor fuisse valde asseuerãter narrat in hanc verborum formam: *Quòd claui Dominici quattuor* (inquit) *fuerint, hęc est ratio: Duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis; & quæritur, Cur plantæ affixæ sint, quæ in Cruce sancta dependere visæ sunt potius, quàm stare? Sed in stipite erecto foramen factũ manifestum est. Pes quoque paruulæ tabulæ in hoc foramen insertus est. Super hanc verò tabulam tamquam stantis hominis sacræ affixæ sunt plantæ.* Haec Gregorius Turonensis, qui, dùm in stipite erecto foramen fa-

Greg. Tur. l. 1. cap. 6.

ctum manifestum esse, paruulaeque tabulae pedem in foramen insertum fuisse ait, se tamquam oculatum testem præbere videtur, quippe qui ipsummet sanctissimæ Crucis lignum aliquo in loco viderit, vt ex verbis eiusdem Gregorij recte pensitatis colligitur. Adde etiã, quòd deinde statim narrat, quid de quattuor illis clauis factum sit, nonnullaque de clauis ipsis recenset miracula. Multo ante Gregorium Turonensem, trecentos videlicet, & amplius annos Cyprianus Martyr, Episcopus Carthaginensis, Vir doctus atque sanctissimus, qui Anno Do. CC.XLIX. Martyrio fuit insignitus, in sermone de Passione Domini non de vno tantum, sed de pluribus pedum clauis hunc in modũ loquitur: *Clauis sacros pedes terebrantibus*.

S. Cypr. Serm. de Pass. Dom.

Ruffinus Presbyter Aquileiensis inter Doctores Ecclesiasticos, vt ait Tritthemius, non paruæ opinionis, atque in Scripturis diuinis valde eruditus, qui claruit Anno Dom. CCCC. in cap. 8. Ecclesiasticæ Historiæ, dum loquitur de Helena Imperatoris Constantini Matre, quæ Dominicam Crucem, & clauos, diuinis admonita visionibus, inuenit, de Clauis ab Helena ad Constantinum Filium cum ipsa Cruce allatis, ita inquit: *Clauos quoque, quibus Corpus Dominicum fuerat affixum, portauit ad filium. Ex quibus ille* (hoc

Ruff. lib. 1. c. 8.

est Constantinus) *Frænos composuit, quibus vteretur ad bellum. Et ex alijs galeam nihilominus belli vsibus aptam fertur armasse*. Hæc Ruffinus, cuius verba si rectè perpendantur; quattuor clauos in Crucifixione Dominica adhibitos fuisse fatendum est. Nam si Constantinus ex clauis, vt ait Ruffinus, bis in plurali loquens numero, Equi frænos composuit; & galeam ex alijs clauis armauit, clauos plures tribus omnino fuisse dicamus, necesse est.

Theodoretus Episcopus Cyri, Vir in Scripturis diuinis valde doctus, & in secularium litterarum disciplinis, vt ait Tritthemius, sufficienter eruditus, qui floruit circa Ann. Dom. CCC. XC. in libro primo Ecclesiasticæ Historiæ ait, *Clauorum partem fræno equi, & partem galeæ admixtam, necnon expletam fuisse veterem illam prophetiam Zachariæ dicentis; Quod est super frænum equi, erit sanctum Domino*. Hæc ex Theodoreto. Sed non desunt qui verba Zachariæ aliter interpretentur. Theo d. l. 1. c. 18. Tritthe. Zach. c. 14.

Sanctus Pater Augustinus, qui floruit circa Ann. D. 430. in li. Meditationum c. 6. de pedũ clauis duobus mentionem facit hisce verbis: *Immaculata vestigia Christi diris confixa clauis*. S. Aug. l. Med. c. 6. To. 9.

Innocentius III. Vir in diuinis Scripturis eruditissimus, de Christi Domini Cruce, atque clauis in hanc loquitur verborum formam: *Fue-*

runt

runt autem in cruce Dominica ligna quattuor, Stipes erectus, & Lignum transuersum, Truncus suppositus, & Titulus superpositus. Fuerunt & claui quattuor, quibus manus confixæ sunt, & pedes affixi.

Innoc. ferm.de vno Martyre. An.Dom. 1200.

Quòd autem in crucifixione Dominica quattuor claui fuerint adhibiti, Sancta Brigitta, inter tot, ac tantas reuelationes cæleſtes, etiam clauorum Crucifixionis Dominicæ numerum ſibi reuelatum fuiſſe ſatis apertè oſtendit in lib. primo Reuelationum cap.10.li.4.cap.70. li.7. cap.15. & Reuel.extrauag. cap. 51. præſertim verò in lib.4.cap. 70.hiſce verbis: *Peruento igitur ad locum Crucifixionis, & ecce malleus, & quattuor claui acuti in promptu sunt.* Quamuis autem dictis in locis nuper citatis mentionem ſemper faciat de quattuor clauis, hoc eſt, de duobus clauis ad manus, deque duobus ad pedes adhibitis; pedes tamen non diſparatos, ſed cancellatos, ideſt ſiniſtro pede ſuper dextrum pedem impoſito, duobus clauis crucifixos fuiſſe dicere videtur, vt Conſaluus Durantus, Vir doctus, & Epiſcopus Feltrẽſis, qui dictas Reuelationes notis eruditiſſimis illuſtrauit, ex MS. codicis Farneſiani lectione optime interpretatur.

S. Brigitta.

S. Brig. l. 1.Reuel. quæ Anno Dom. 1373. An. 2. Greg. XI. obiit.

Conſalu. Durantus

Hanc de quattuor clauis Dominicis aſſertionem Scriptorum antiquorum, quos in medium attulimus, comprobant, & ſequuntur

Scriptores alij, hoc est Ioannes Iustus Lanspergius homil. 41. Iansenius in Concordia c. 143. Medina in. 3. p. S. Thomæ. q. 46. art. ij. Et ex recentioribus Alphonsus Palęotus Archiepiscopus Bononiensis in libro de Stigmatibus, sacrę Sindoni impressis, cap. 19. Gretserus lib. 1. de cruce cap. 20. Cardinalis Toletus in c. 19. Ioannis, & Cardinalis Baronius Tom. 3. Analium pag. 333. atque item alij, quos breuitatis causa prætermittendos censeo. Lansp. Ianss. Medina. Palæotus. c. 19. pag. 141. Gretſ. Toletus. Baron.

Huius generis opinioni, aut assertioni, quam ego etiam sequor, Sculpturæ, ac Picturæ valde antiquę fauere inueniuntur. Nã duę sunt Imagines Christi Domini Crucifixionẽ reprę sentãtes, cedrino ligno incisæ, quarum altera à Nicodemo ex Iudæorum Principibus vno, necnon ex ijs, qui in Christum crediderunt, & ex Pharisæis homine. Altera verò à S. Luca Euangelista effictæ; ambæ autem valde insignes, tum propter antiquitatem, tum etiam propter nobilitatem Sculptorum, quorum ille Christi Domini familiaris, & Discipulus eiusdẽ occultus fuit; &, vt Sanctus Ioannes Euangelista inquit, mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum detulit pro eiusdem corpore sepeliendo; Hic vero Apostoli Pauli sectator, & omnis peregrinationis eius comes. Hinc ambę Io. 3. Nicodemus, & S. Lucas Io. 19.

Imagines ob huius generis eminentias, & ob miracula diuersis temporibus à Deo per eas praestita, maxima cum veneratione, ac fidelium eas adeuntium fre quentia, & deuotione asseruantur; Illa in Hetruriae Ciuitate, quę Luca nuncupatur; Hæc verò Siroli prope Anconam Oppidi, vbi erat Ciuitas maritima, quæ Numana vocitabatur, olim, vt aiunt, à Gothis euersa; nũc autem Humana vulgò, & corrupte quidem, nuncupatur.

Pomp. Mela. l. 2.

Ambæ insuper Imagines, tibijs diuaricatis, pedibus videlicet discretis, cedrino, vti diximus, ligno incisæ, quattuor clauis Cruci affixæ, non nudæ, sed vestitæ; illa calceatis pedibus; hæc autem pedibus nudis cernuntur. Illa Imago, quæ Lucæ asseruatur tamquam viua Cruci affixa cernitur: barbam coloris auellanę, subflauam scilicet, comae adsimilem, haud longam, sed in extrema parte sensim bipertitam habens, iuxta epistolam, quae sub nomine Lentuli ad Tiberium Caesarem scripta circumfertur, necnon iuxta ea, quae Nicephorus in libro primo Ecclesiasticae historiae scripta reliquit, repraesentatur, nigra veste, at sericea; cunctis indumẽti oris, aut extremitatibus, quas vocant fimbrias, acu pictis, aut phrigiatis, hoc est, auro contextis, cinguloque item aureo, necnon an-

Imagines crucifixi Lucæ, ac Siroli asseruatę

Lentuli Epistola.

Niceph. lib. 1. c. 40.

teriore vestis parte infra cingulum auro contexta cernitur, auream habens Coronam, regalem scilicet, ac imperialem; supra verò Coronam sunt duae Graeci Alphabeti litterae, hoc est, prima & vltima, quae sunt Α . Ω, Alpha, & Omega, quibus litteris per principium scilicet, atque finem Dominus Deus repręsentatur, ante quem nullus, vel à quo omnia cœperunt, & post quem nullus, vel in quo omnia terminabuntur, vt in diuersis Scripturae sacrae locis videre licet. Isai 41. & Apoc. 1. & c.

Calcei eiusdem Imaginis argētei sunt, sed aurati, cruce insigniti, quorum dextrum ad hominem quēdam, pro ope sibi impetranda orantē, Ipsamet Imago miraculosè proiecisse narratur. Inde pro eo calceo substentando (nudato calcaneo, qui calceum nunquam recipere potuit) Calix non consecratus appositus fuit, sicut ad hanc vsque diem illic cernitur; & calcei pretiū illi homini, Crucifixum imploranti, datum fuit. Indumentum verò, & calceamenta non à Nicodemo, sed ab alijs Christi fidelibus eidem Imagini non sine Dei monitu per Angelum indicato, addita fuisse, docet historia. Ad latus eiusdem Imaginis dextrum circa tergum fenestratum extat repositorium, in quo Reliquiae insignes à Nicodemo inibi reconditae asseruan-

tur. Haec de Imagine Christi Domini quattuor clauis Cruci affixa, quae Lucae custoditur, cuius exemplar in Bibliotheca item Angelica Romae asseruatur.

Imago Crucifixi asseruata Siroli.

Altera Imago Christi Domini Saluatoris nostri cedrino item ligno, vti diximus, à S. Luca Euangelista dicitur incisa, & quattuor clauis Cruci affixa, Siroli, prope locum, in quo fuit Numana Ciuitas, custoditur, sed modo nuda ostenditur, & modo vestita, eòque miraculosè deuenisse per traditionem enarratur. Sed post Numanam à Gothis funditus euersam, dictam Imaginem trecentos, & amplius annos sub terram iacuisse, Diuinoque tandem aliquando nutu inter fodiendum repertam, Siroli, vbi nunc maxima omnium Populorũ veneratione cernitur, locatam fuisse tradunt. Haec Imago, quattuor clauis Cruci affixa, repræsentat illud tempus, in quo latus eius lancea nondum erat apertum. Hinc Crucifixus adhuc viuens repręsentatur, barbam & comam Imagini Crucifixi Lucensis habens adsimiles; regalemque deferens Coronam in capite. Supra verò Crucem Tabella extat, in qua Titulus cernitur hisce litteris insignitus: I. N. R. I. hoc est, Iesus Nazarenus Rex Iudęorum.

Ad illud item Veteris Basilicae Sancti Petri

re-

residuum, quod superioribus diebus dirutum fuit, Basilica noua expletam, & perfectam formam susceptura, à tergo Oratorij, siue Sacelli, vel Altaris olim Sudarij sanctissimi Saluatoris nostri, Veronicae nuncupati, supra Portam sanctam, ad interiorē Basilicæ partem, extabat etiā Oratorium opere musiuo insigni, excultoque decoratum, & in honorē immaculatae semper Virginis, ac Dei Genitricis à Ioanne VII. circa Annum Domini DCC. VI. constructum, vt ipsa Tabula quadrata ad Capitis eiusdem Ioannis occiput sita præseferebat, quae, Ioāne Diacono teste in vita sancti Gregorij Magni, signum viuentis apud veteres Pictores esse solebat. Quòd etiam dictum opus musiuum Ioannis VII. iussu factum fuerit, Anastasius Bibliothecarius, Platina, & Panuinius testantur; immo Inscriptio, quae in opere ipso legebatur, docebat hisce verbis:

Basilica S. Petri.

Io. VII. DCC. VI

Tab. quadrata quid.

Io. Diac. li. 4. c. 83. & 84.

IOANNES . INDIGNVS . EPISCOPVS FECIT. SANCTAE. DEI . GENITRICIS SERVVS.

In hoc musiuo inter alias, & multas quidem Icones, quae Romae in Bibliotheca Angelica asseruantur, Imago Christi Domini Saluatoris nostri quattuor clauis Cruci affixa, & à collo ad

conuexum vſque pedum,amictu quodam caſtanei coloris velata, pedibus tamen, & brachijs nudatis,& diademate, ſignum Crucis praeſeferente,inſignita, repraeſentabatur. Supra verò Diadema Titulus hiſce legebatur litteris: I. N. R. I. hoc eſt,Ieſus Nazarenus Rex Iudęorum.

Karoli Magni donum.

Karolus Magnus Imperator Auguſtus à Leone III.Romae circa Annum Domini DCCC. XV.coronatus, Baſilicae Sancti Petri dono dedit inter alia Crucifixum ex argento fabrefactum, quattuor clauis Cruci affixum, cuius altitudo ſeptem conſtat palmis. Crucis latitudo vndecim, altitudo autem tredecim palmis. Supra Crucem ligneam ſacra Chriſti Domini extat Imago,quae manu dextra geſtat ſceptrum, ſiniſtra verò globum, per quem totus inſinuatur Mundus: Ad Crucis dextram Beata Maria ſemper Virgo,Chriſti Domini Mater; Ad ſiniſtram verò Sanctus Ioannes Euangeliſta repręſentâtur: Infra Crucem Sanctus Petrus, & Sanctus Paulus conſpicinntur. Omnes autem Imagines, hiſce in locis ligno inciſae repraeſentantur; Idcirco eas hoc loco apponẽdas nõ cenſuimus. Dicta Crucifixi argentea Imago in ipſa Vrbis direptione tẽpore Clementis VII. à militibus ob eius nigredinem cognita non

fuit. Hinc Anno Dom. 1551. tempore Iulij III. ob magnam rerum penuriam, ex Vrbis depopulatione contractam, in vsus pios eiusdem Basilicæ (cuius prouentus, vel reditus annui, satis tenues tunc temporis erant) conuersa fuit, hoc est, in Calices, in Crucem magni ponderis; in duo Candelabra maiora, & sex minora, necnon in duo Simulacra, Sanctos videlicet Apostolos, Petrum, & Paulum repræsentantia. Crucifixi verò argentei vice, Imago ex plaste, vel mistura, quam stuccum vulgò appellant, ad eãdem omnino similitudinē effita fuit, eidemq. Cruci quattuor item clauis affixa, in eiusdem Basilicæ Sacrario, quod antiquitus vocitabatur Templum rotundum Sancti Andreæ, deinde Sanctæ Mariæ de febribus, ad hanc vsque diem custoditur. Hæc aliqua ex parte ex Onuphrio Panuinio in libro 7. de præstantia, & rebus antiquis Basilicæ Sancti Petri cap. 3. Hi verò libri manuscripti sunt, & in Bibliotheca eiusdem Basilicæ asseruantur. Quę autem scripta sunt de Argento librarum circiter centum in vsus pios conuerso, relata sunt nobis partim ab ijs, qui ea tempestate viuebant, remque ipsam cum Manno Pisano Aurifice tractabant tempore Iulij Tertij P.M. Anno Dom. 1551. partim verò desumpta sunt ex eo expensi co-

Iul III. Anno Dom. 1551.

Pann. l. 7. cap. 3.

Die. 17. Ap. 1551.

dice,

dice, quem Sacrarij Basilicæ Sancti Petri librum exitus, vel mandatorum vulgo vocitare solent, dum aliquid pro Sacrario, vel Basilica faciendum curant.

Graduale Sancti Gregorii Magni.

Hunc item in modum Crucifixionis Dominicæ Imago per pictoriam artem quattuor clauis repræsentata inuenitur in perantiquo Sancti Gregorij Graduali, in membrana conscripto, notis musicis antiquis insignito, & Iconibus, aut Imaginibus, etsi satis rudibus, prout illa ferebat ætas, ornato. Huius generis Graduale, quod in Bibliotheca Angelica, publicæ dicata cōmoditati Romæ in Aedibus Augustinianis, asseruatur, omnia comprehendit, quæ in Missis totius anni iuxta temporum, ac dierum festorum varietatem à Cantoribus in choro cantari solent; hoc autem non est proprium Sancti Gregorij exemplar, sed ex eo desumptum, vel descriptum circa Ann. Dom. M.XXIX. vt videre est in quibusdam Notationibus, aut Regulis de Cyclo solari, & lunari, de Epacta, De Anno bissextili, deq. alijs rebus ad computum Ecclesiasticū pertinentibus, quæ ipsi Graduali præpositæ leguntur. Dicti verò Gradualis exemplar fuit concinnatum, & editum à Sancto Gregorio Magno, qui etiam Antiphonarium edidit, & Ecclesiasticam musicam reformauit di-

Bibliotheca Angelica

M.XXIX.

uersis

uersis in locis, præsertim verò in Gallia, & Scholam Cantorum in Basilica Sancti Petri, & in Basilica Lateranensi Romæ instituit, vt Ioannes Diaconus in eiusdem S. Gregorij Magni Vita scriptum reliquit. Quòd tandem dictū Gradualis exemplar fuerit Sancti Gregorij Magni, apertissimè constat ex quadam Rubrica ad frontem Gradualis, ac Dominicæ primæ Aduentus Domini conscripta hisce verbis: *Gregorius Papa, &c. composuit hunc libellum Musicæ artis Scholæ Cantorum Anni Circuli*. Hāc igitur Crucifixionis Dominicæ Imaginem Sancti Gregorij Magni tempore, quod fuit ante mille annos, quattuor clauis repræsentatam fuisse constat. Musica reformata à Gregorio Magno. Io. Diac. lib. 2. c. 6. & seq. To. 1.

Hanc super Crucē extat etiam Titulus fieri cōsuetus hisce verbis; IHS. NAZARENVS REX. IVDAEORVM. Quāuis enim talis Titulus in ipsamet Crucifixione Dominica Hebraicè, Græcè, ac Latinè fuerit conscriptus, vt Lucas, & Ioannes Euangelistæ sancti testantur, Luc. 23. Io. 19. & ipsemet Titulus, tribus hisce constans linguis, Hebraico more, à dextra scilicet ad sinistram conscriptis, in Basilica Sanctæ Crucis in Hierusalem asseruatus, re ipsa docet (vti iā demōstratū fuit) in Crucifixione tamē Dominica Pag. 4. repræsentanda Latinè tantum scribi, pingi, & sculpi solet, prima Tituli voce sola originem

Græ-

Grȩcam retinente per secundam præsertim vocis litteram H,quæ apud Græcos, Hτα, *Ita*, vocitatur, & apud Latinos conuertitur in,E, longum,vt IH̄S, IESVS. Hinc imperiti Græcos characteres ignorantes, scribunt,Iesus, cum aspiratione hunc in modum, *Ihesus*, vel, *Ih̄s*,per abbreuiationē, secundam litteram huiusce vocis IH̄S, esse aspirationem putantes,ignoratione linguæ Græcæ decepti.

Hunc item in modum Dominica Crucifixio cernitur repræsentata in Abside Ecclesiæ Sancti Clementis musiuo perantiquo decorata: In Confessione quoque subterranea Sancti Nicolai in carcere Tulliano antiquissimis picturis ornata;Necnon in Iulij Papȩ primi Coemeterio,quod est in vinea Ordinis fratrum Eremitarum S.Patris Augustini ad Viam Flaminiam, vbi erat vetustissima Ecclesia S.Valentini, Crucifixio Dominica quattuor clauis repraesentatur. Idē crucifigēdi modus cernitur in antiquissimo Beatae Constantiae, Constantini Magni Imperatoris filiae templo, quod est in via Nomentana prope sanctam Agnetem, vbi pluribus in locis Crucifixio Dominica quattuor clauis praestita repræsentatur. In Archiuo item Basilicae Sancti Petri asseruātur Codices manuscripti duo perantiqui, in quibus Imago

Ecclesia S.Clem.

S.Nicol. in Carc.

Coemet. Iulii. 1.

B. Constan. via Nomentana.

Archiuū S.Petri.

Chri-

Christi Domini quattuor clauis Cruce affixa cernitur picta.

In Aegypti etiam Ciuitate, quæ Alexandria vocitatur, inuenta olim fuit Imago Crucifixi argentea, quattuor clauis affixa ligneæ Cruci, ad cuius tergum Ruthena leguntur verba, ligno incisa, in quibus fit mentio de tertia decima Mensis Februarij die, ac de Reuerendo Patre Martiniano. Hęc autem Imago donata iam fuit S.R.E. Cardinali Comẽsi, & Romę asseruatur. (Alexandria Aegypti.) (Card. Comensis.)

Eamdem insuper quattuor clauorum Crucifixionem Dominicam non solum in alijs quãplurimis Romæ locis, verumetiam in multis Italiæ partibus me inuenisse memini, dum inter visitandam Sodalitatem Augustinianam, Italiam fere totam peragraui vnà cũ Generali eiusdem Sodalitatis Magistro Spiritu Vicentino, cuius erã à secretis. Iacobus item Gretserus è Societate Iesu, vir Doctissimus, & varia ęruditione clarissimus, qui permulta, & scitu quidem digna, tribusq. tomis comprehensa de Sanctissima Cruce conscripsit, multas antiquas Christi Crucifixi imagines reperiri testatur, in quibus singuli pedes singulis clauis figuntur, qualis etiam fertur (inquit) antiquissima imago illa, quæ in Chiemensi Monasterio Bauariæ ostẽditur. Istuc ipsũ indicare videtur Lipsius, Vir (Augustiniana Sodalitas.) (To. 1. l. 1. cap. 20.) (Monast. Chiemense.)

 eru-

Lips.in Notis.ad 2.lib.de Cruce c. 9. eruditissimus,& vbiuis ferè gentium notissimus. Nā in lib. 2. de Cruce veterē crucifigendi morem quantum ad numerum clauorum arbitrarium fuisse ostendit, vti etiam nos loco suo diximus; *Si tamen* (inquit Lipsius dicto in libro) *de Christo quæritur*, (quantum scilicet ad numerum clauorum) *nescio* (ait) *& in dissensu Patrum non est meum arbitrari.* Hæc Lipsius. At in Notis ad secundum librum de Cruce cap. 9. palinodiam canit, dum sententiam de Crucifixione Dominica, quattuor clauis representata, sequi videtur hisce verbis; *Atque ego, etsi negaui me decidere, pronior tamen sum in hanc partem. In exemplis* (inquit) Græcia. *Græcia hodie intelligo passim Christum Cruci affixum, disparatis pedibus sic pingi. Vidimus id ipsi* Venetiæ. *Venetijs in Gentis eius Templo, tum & alibi in antiquioribus picturis.* Treuir. *Audio & Treuiris clauum, qui asseruatur, diserte in memorijs antiquis scribi, Clauum pedis dextri. Addo autem, Constātinum Imperatorem quosdam ex his clauis (id quoque multitudinem suadet) inseruisse capiti Statuæ, quā suo nomine Constantinopoli posuit.* Hæc Lipsius ex Ioan.Zonar p. 3. Annal. pag. 114. Zonara, qui in tertia Annaliū parte, de simulachro ipsius Constantini Magni æneo mira magnitudine, atque arte antiquæ manus pene viuentis instar expresso ita etiam inquit: *Diuinus Imperator suum illi nomen indidit, clauis quibusdam Capiti insertis, qui corpus Domini salutife-*

ra Cruci affixerant. Hucusque Zonaras.

Ex tot igitur tantorum Virorum, tam scilicet veterum, quàm recentiorum Scriptorum monimentis, aut sententijs; necnõ ex tanta multitudine Picturarum antiquarum, quae in diuersis Europae locis inueniuntur, Sculpturis item, quæ ad rem nostram pertinent, adiectis, Crucifixionem Dominicam quattuor clauorum fuisse, facilè credi valet, vel vix negari potest, rebus omnibus, quas ad hanc rem comprobandam in medium attulimus, diligenter pensitatis, prȩsertim verò veneranda antiquitate haud neglecta, quae talem pingendi, & sculpendi morem non sine valida ratione admisisse censenda est, quippe quae tẽpori Passionis Dominicae satis propinqua erat, vel ab eo tẽpore minus remota, & ad veritatẽ historiȩ antiquȩ suscipiendam magis idonea. Non desunt autem qui ad maiorem Iudaeorum saeuitiam indicandam tres tantum clauos in Dominica Crucifixione adhibitos fuisse contendant; & huic opinioni Alphõsus Tostatus annuere videtur in Paradoxo 3. cap. 10. ob hanc præsertim rationem: *Quia, cum hic* (inquiunt) *sufficiat numerus, talis etiam clauorum numerus maiorem affert cruciatum: nam tribus tantum adhibitis in Crucifixione clauis, vtrumque pedem, alterum scilicet alteri superpositum vno tantum clauò confi-*

Crucifixio Dominica quattuor clauorum tã Picturis, & Sculpturis, quã Scriptoribus antiquis, & recentioribus comprobatur.

Tost. to. 11.

gi oportuit, quem clauum longiorem, & crassiorem fuisse, necnon magis, atque magis terebrasse pedes, maioremque dolorē attulisse dicas necesse est. Ego verò cum Gretsero vtrumque pedem vno tantum clauo perforandi modum, non solum ineptum, sed etiam ossium fracturae valde idoneum esse affirmo;
Io. 19. cum tamen nullum Christi corporis os confractum fuisse apertè constet. Adde, quòd huius generis clauum ceteris clauis longiorem, & crassiorem à quopiam inuentum, aut visum fuisse nusquam narratur inter tot Scriptores, qui hac de re conscripserunt. Quamuis autem hac in re,
Gretser. vbi sup. vt ait Gretserus, nihil certi statui queat; ego tamen de Crucifixione Dominica quattuor clauis praestita, sententiam omnino sequor, rationibus, & Scriptorum antiquorum, & quidem insignium auctoritatibus, necnon Picturis, & Sculpturis antiquis persuasus.

Quid tandem factum sit de quattuor illis clauis, Gregorius Turonensis in primo de gloria
Gregor. Tur. n. 6. Martyrum libro ita inquit: *Duo sunt, quos supra diximus aptatos in fræno* (equi scilicet Cōstantini) *tertius proiectus in fretum* (ad mare videlicet tranquillū reddēdum) *quartum afferunt esse defixum in capite Statuæ Constantini.* Haec ex Gregorio Turonensi, cui de clauo, quem fraeno sui equi Constantinus Imperator immisit; & de altero, quo suam Con

stan-

ſtantinus itẽ galeam muniuit, Nicephorus li.8. cap.29. & Sigonius libro 3.n.327. de Imperio occidentali,& alij aſtipulantur. Non deſunt verò qui ſcribant, ex illis quattuor vnum Treuiris aſſeruari, vti iam diximus; alterum Mediolani; Tertius autem ex illis Romæ in Baſilica Sanctæ Crucis in Hieruſalem aſſeruatur, cum Titulo ſanctiſſimæ Crucis, & Portione Ligni eiuſdem, vt ego ipſe vidi non ſemel.

Niceph. Sigon. Baſilica S.Crucis in Hieruſalem.

Quamuis autem in Crucifixione Dominica clauos quattuor, non plures, nec pauciores adhibitos fuiſſe cenſeamus, ſicut omnia, quae pro hac re in medium hucuſque attulimus, id ita eſſe facile nobis perſuadent; fieri tamẽ poteſt, vt plures eorumdem clauorum particulae diuerſis in locis reperiantur. Chriſtiani enim, praeſertim verò antiquiores, Inſtrumentorum Paſſionis Dominicae amantiſsimi; vbi vel minimam particulam ex clauo Dominico nacti eſſent, vt ait Gretſerus, integro clauo theſaurum illum ſanctiſsimum includebant, quo accidit, vt ob aliquam partem claui Dominici totus clauus cenſeretur ſacer. Fieri etiam potuit, vt multi ad imitationem clauorum Dominicorum, inquit Gretſerus, alios ſibi fieri curarint, eiuſdem formae ac magnitudinis, vt, cum ſibi non liceret ipſum prototypum obtinere, ſaltem effigiem ex

Clauorũ multitudo vnde naſcatur. Gretſ.To. 1.l.1.c.20

illo expressam,& effictam possiderent, & colerent. Sed non propterea multiplicati sunt claui Dominici, sed potius ipsorum similitudines, & imagines censentur multiplicatae.

Adde etiam,quòd alicubi fortasse accidit,vt clauus aliquis inter sacras reliquias asseruatus, quo quispiam Christi Domini Martyr confixus est, vnus ex ipsis Passionis Dominicae clauis fuerit existimatus. Id quod Gretserus cum Cardinale Baronio recte obseruauit. Vel fieri potuit,vt claui,quibus affixa fuit Tabella,siue Titulus, claui Crucis dicantur,& habeantur: Cyprianus enim in sermone de Sina,& Sion, Tabulã tituli clauis Cruci affixam fuisse affirmat. Vtcumque autem sit, clauos Crucifixionis Dominicae quattuor, non plures, nec pauciores fuisse censendum videtur, si hucusque in medium allata diligenter perpẽdantur. Haec sunt, quae de rebus quattuor initio propositis mihi dicenda videbantur. Quoniam verò scopum, quem mihi proposueram,satis attigisse videor, Cõmentario de Particula ex pretioso, & viuifico ligno Saluatoris Iesu Christi desumpta, & in Apostolico Sacrario asseruata, ad laudem, & gloriam eiusdem Christi Domini Saluatoris, ac Redemptoris nostri, qui pro nostra Redẽptione in tali pependit Ligno, finem impono.

Card. Ba. An. Christi 326. To. 3.

Cypr. ser. de Sina, & Sion.

Amen.

Imprimatur si videbitur R. P. M. Sac. Pal. Apost.
Cæsar Fidelis Vicesg.

Ego Raphael Episcopus Zacynthi, & Cephalleniç perlegi opusculum de Particula S.Crucis Reuerendiss. Episcopi Tagastensis, nihilq. in eo inueni dissentiens à Fide Catholica, & bonis moribus contrarium, existimoq. vtiliter edi posse, ita iubente Reuerendissimo P. M. Sacri Palatij Apostolici.

Imprimatur
Fr. Ludouicus Ystella Magister Sac. Palatij Apost.

INDEX. RERVM. PRAECIPVARVM
Quæ in Commentario comprehenduntur.

H

Flauij

Lucas

Reli-

Treui-

FINIS.

Regestum.

a b A B C D E F G H.

Omnes sunt Duerniones.